NETTELBECKS PLANNEN

DOOR

G. J. STAAL

In mijne bespreking van Joachim Nettelbecks „wundersame Lebensgeschichte” in de aflevering van Juli-Augustus, onder den titel „Uit den slaventijd”, maakte ik melding van de plannen tot vestiging van landbouwondernemingen in Suriname, welke Nettelbeck anderhalve eeuw geleden aanbood aan de Pruisische Regeering. Tot mijn spijt ben ik niet in de gelegenheid geweest van die plannen zelve kennis te nemen; ik moet mij dus bepalen tot het overbrengen van hetgeen Nettelbeck in zijn boek over de strekking ervan mededeelt. Toen hij in 1773 met zijn slavenschip de Kormantin (Corantijn) was binnenge-loopen, werd Nettelbeck getroffen door den aanblik van de uitgestrekte, ongemeen vruchtbare landouwen, die hij, geheel verlaten, onontgonnen, rondom hem waarnam. Dat gezicht wekte de gedachte in hem op, dat de Koning van Pruisen daar eene nederzetting moest vestigen voor de teelt van suiker en koffie en andere tropische gewassen. Later werkte hij die gedachte uit in een geschrift, dat hij toezond aan Frederik den Grooten. Het werd niet beantwoord, doch Nettelbeck gaf zijn denkbeeld niet prijs. Hij verbond er een ander plan aan, de gelijktijdige stichting van een vestiging aan de kust van Guinea in Afrika, om van daaruit de ontginningen in Suriname te voorzien van slaven, en aldus aangevuld overhandigde hij zijn schema aan Frederik Willem, den opvolger van den grooten Frederik, op zijn doortocht door Pommeren naar de kroning te Koningsbergen.

De Koning liet hem antwoorden, dat Zijne Majesteit voor eigen rekening niet op de plannen kon ingaan, maar

Nettelbecks schema had doorgezonden aan een handels-lichaam, de Seehandlungs Sozietät, en aan die corporatie had overgelaten te beslissen of zij het raadzaam oordeelde er gevolg aan te geven. Eenigen tijd daarna ontving hij bericht van een ambtelijk domein-college in Köslin, dat, aangezien de Koning geen termen had gevonden op zijn voorstellen te reflecteeren, ook dat College zich niet met het „weit aussehende Handelsprojekt” kon inlaten.

Jaren gingen voorbij. Nettelbeck ontdekte intusschen, dat zich Engelschen aan de Corantijn hadden gevestigd en vond daarin aanleiding om in 1814 ten derden male eene poging te doen om zijn lievelingsplan te verwerkelijken. Weder wendde hij zich tot zijne Regeering met een adres, waarvan hij den inhoud omstandig in zijn boek heeft overgenomen. Hij begint daarin met de ontboezeming, dat reeds lange tijden in zijn hart een wensch voor Koning en Vaderland brandende is gebleven en de Voorzienigheid den tijd en de gelegenheid heeft doen komen om dien wensch te vervullen; en gaat dan voort met een getuigenis van zijne verzekerdheid dat, wat men ook van hem denken moge, ja, hoe men hem moge uitlachen mischien, God weet, dat hij het goed meent, van ganscher harte.

Nettelbeck hield in zijn adres een politiek-economisch betoog van de eerste klasse, waarmede hij bewijst, dat door het stoere hoofd van den slavenschipper nog wel eens wat anders gevaren was dan de ruige zeewind en het donkere bepeinzen van den voordeeligsten ruil van drank en kruid tegen slaven en slavinnen.

Frankrijk — aldus berekende Nettelbeck — was aan Pruisen meer schuldig dan het ooit zou kunnen betalen. Zou er dan niet een geschikte „Ersatz” (het woord is van hem) te vinden zijn in dezen vorm dat het bij den komenden vrede, waarvan hij hoopte dat zijn land en de verbonden de voorwaarden zouden dicteeren, met goedkeuring van Engeland een reeds in ontginning gebrachte kolonie in Zuid Amerika aan Pruisen afstond? Bijvoorbeeld Cayenne of een prospereerend eiland der Antillen, Grenada of Dominica? Als dat gebeurde, zou Pruisen

zijne koloniale producten, waaraan het behoefte had gekregen en waarvoor het nu groote sommen gelds het land moest laten uitvloeien, op eigen koloniaal gebied kunnen verwerven tegen ruil van de, onder nationale vlag en wimpel derwaarts verscheepte voortbrengselen van het land zelf. Denemarken en Zweden waren immers veel minder productief en hadden er toch profijt bij, hunne West-Indische bezittingen, St. Thomas en St. Barthelemy vast te houden. Nettelbeck meende, dat het kapitaal gemakkelijk te verkrijgen zou zijn; de kapitalisten zouden ongetwijfeld gaarne hunne fondsen beleggen in den kolonialen handel en het koloniaal bedrijf, waarvan de financiering geheel binnenslands zou kunnen blijven. Hij vestigde er de aandacht op, dat het in Pruisen niet ontbrak aan goed geschoolde zeelui, waartoe hij zelf, voor zijn „gering aandeel”, dertig jaren had medegewerkt met zijn stuurmansschool, die verscheidene „tüchtige” zeevaarders had afgeleverd, wel in staat de verre wateren te bekruisen.

Nederig verontschuldigt Nettelbeck zich, dat hij zich verstout had ik de werkplaats zijner gedachten het onvolkomen beeld zijner plannen te formeeren. „Tijden en gelegenheden mogen bewijzen, dat zij door wijzeren en machthebbenden levendiger uit te beelden zijn. Mijnerzijds schrijf en oordeel ik slechts als de oude zeeman, die in zijn jonge jaren, en andermaal in een later tijdperk van zijn leven, van omstreeks 1770 af, in dienst van Hollanden van anderen geruimen tijd de Amerikaansche kusten en wateren in alle richtingen bevoer.”

Hoe zeer de zaak Nettelbeck ter harte ging, zegt het slot van zijn adres:

„Nu ben ik 76 jaar oud, maar als het mocht zijn, dat mijne voorstellen eenig gevolg hebben, dan zou ik als een gunst willen afbidden zelf het eerste Pruisische schip er heen te mogen brengen.”

Het gaf allemaal niets. De Pruisische Regeering keerde zich van de plannen af, uit overweging dat Pruisen in beginsel geen koloniën in andere werelddeelen wilde hebben, want hoe voordeelig die ook mochten zijn door de

uitwisseling van de eigen landsproducten met de waren der koloniën, het koloniaal bezit zou Pruisen maar afhankelijk maken van de andere machten ter zee.

Nettelbeck stierf in 1824. Zooals in „Uit den slaventijd” werd medegedeeld, beleefde hij nog het verbod tegen den slavenhandel en sprak hij er zijn blijdschap over uit. Aan het eind van zijn boek houdt de slavernij, maar een andere, hem nog even bezig in zijne verzuchting: „Wanneer zal bij ons de ernstige wil ontwaken het schandelijk bedrijf der Afrikaansche roofstaten uit te roeien, opdat den vreedzamen schipper, die de Zuid-Europeesche zeeën met angst en beven bevaart, geen slavenketenen meer bedreigen?”

De „vreedzame schipper”, die slaven haalde van Afrika’s Westkust, en niet beefde, was blijkbaar uit de geheugenis!